

„VRTČEVA“ PRILOGA.

S i r o t a.

Deklica sedí in joče
Tam na pragu bórne kočé.

„Kje si, mati moja mila?
Oh, zakaj si me pustila?

Kadar ti mi kruha dala,
Čelo si mi poljubljala.

Kadar spavat si me déla,
Pesenco si mi zapéla.

Kadar v cerkvi si molíla,
S tabo jaz Boga hvalíla. —

Tuja mati zdaj mi streže
Huda je, ko kruh mi reže.

Post'lje níkdar ne zrahljá mi,
Težko spim na trhlej slami.

Sábo v cerkev me ne vzame,
Ne na grob premile mame.

Kje si mila mati moja?
K tebi vzdíha hčérka tvoja.“

Hčérka sedem dni vzdihuje,
Toži, joka vedno huje,

Osmi jo nesó k pogrébu,
Zdáj pri materi je v nébu.

Fr. Krek.

Zelezna in zlata veriga.

(Pripovedka.)

Pred davnim davnim časom, ko si je še človeški rod izbiral svoje vladarje iz svoje srede, dal je dobrotljivi Bog kralju Vlastislavu v jedné noči dvojčeka, katera sta si bila také podobna, da ju ni bilo mogoče razpoznati. Ko odrasteta, premišljuje kralj, kateremu gre prvenstvo, in kateri naj bi bil po njegovej smrti njegov naslednik na kraljevem prestolu. Kralj misli in misli, ali pravega vender ne ugane.

„Kaj ti je,“ povpraša ga nekega dne kraljica, da hodiš tako zamišljen po belih dvorih? Ali morda glad tare ubogo ljudstvo? Ali so pridrli sovražniki v deželo? Ali je narod nezadovoljen pod tvojim žezlom?“

In kralj jej odgovarja: „Niso pridrli sovražniki v deželo, niti tare glad ubogega ljudstva in pod mojim žezlom so podložniki moji zadovoljni, ker je vladam s pravico in resnico; ali neko drugo, še hujše zló, pretí nama. Bog je nama dal dvojčeka, katera sta si také podobna, da ju razpoznati ni mogoče. Dolgo vže mislim in mislim, kateremu gre prvenstvo, in kateri bi bil moj naslednik na kraljevem prestolu; ali vse zamán — pravega ne uganem.“

„Gospodar moj!“ reče kraljica igraje se z zlato verižico, ne delaj si skrbi v tej zadevi. Mladenica sta vzrastla in treba je, da gresta po svetu, da kaj skusita ter se také pripravita za bodoče življenje. Glej, pri nas še ne znamo

kovati niti železa niti zlatá, in kovane stvari so pri nas redka prikazen. Pošljiva ju torej po svetu. Kateri izmed njiju se pokaže sposobnejšega za kraljevega nastolnika, kadar se povrneta, ónega voli. Da bodeš pa imel tudi vidno znamenje njiju sposobnosti, reci jima pri odhodu, da voliš ónega svojim naslednikom, kateri se vrne z daljšo verigo domóv.“

Ta svét je kralju jako po godu. Pokliče kraljeviča préd-se, podúci ju o bratovskej ljubezni, o kraljevih dolžnostih, o človeškej sreči ter o zatajevanji samega sebe. Potem vzame tehtnico, položi na skudelici po jednako utéž in reče: „Zdaj je govoril kralj in človek a zdaj govori oče. Poglejta, kakor ste skudelici na tehtnici v ravnotežji, takó se deli tudi moja ljubezen. — Dva imam sinova, obá sta si podobna, da ju razpoznati ni mogoče, oba sta dobra, nepokvarjena mladeniča in oba veže gorka bratovska ljubezen. Oče želi od vaju tudi v bodočnosti take prisrčne mejsobojne ljubezni, a kralj tudi sreče svojim podložnikom. Blagor ónemu, kateri premaguje samega sebe. Za kraljevi prestol je treba po umu in sřcu najboljšega človeka. Dolgo vže ugibljem, kateri izmed vaju naj bi bil moj naslednik, ali zamán, pravega vender ne uganem. Kraljice, vajine matere, svét me reši iz teh mučnih misli. Ona mi svetuje, naj vaju pošljem po širokem svetu. Mnogo bodeta videla in izkusila, mnogo se učila. Pri povratku pa mi je treba tudi vidnega znamenja vajine sposobnosti. V daljnih deželah, kjer solnce vzhaja in zahaja, velika so mesta; tam se kuje zlato, železo in druge kovine, a pri nas tega ne znamo. Pojdita tedaj po svetu in učita se kovati zlató in železo. — Oni, kateri se povrne z daljšo verigo domóv, óni bodi moj naslednik.“

Sinova tiho poslušata kraljevo povelje in se poljubujeta v lice — kdo vé? morda zadnjikrat.

S solzami v očeh se poslavljata kraljeviča od belih dvorov in dobrih roditeljev. Proti vzhodu se obrne Krilan, proti zahodu Zoran. Daleč, do mej velikega kraljestva in še dalje ju vodi pot do valovitega morja na vzhodu in zahodu, kjer so mesta velika in široka, v katerih se kuje zlató in železo.

V prostornej kovačnici kraj morsklega obrežja se izdelujejo meči, puščice in kopja za vojno, železne verige za jetnike, zapáhi za duri, in ključi v varstvo pobištva. V kovačnico stopi Krilan in se ponudi gospodarju v nauk in pomoč „V nauk in pomoč te vzprejem na sedem let, da se ti utrdi dlan in rama,“ reče mojster. Naše železo je trdo in kladivo težko; a kdor se boji ognja in kladiva, za kovačnico ni.“

Krilan vzdigne kladivo ter ga zavihiti s tako močjo, da se nakovalo strese — in železo pod kladivom je testó. „Aj, aj! vaše železo ni trdo, kuje se kakor bi bilo samo testó,“ reče Krilan ter tolče s kladivom po železu.

„Sin moj dragi! tvoja rama ima krepke mišice in tvoja pest je vredna, da vihti meč in kopje, a ne kovaškega kladiva. Nu, ako ti je drago, ostaneš lahko tukaj, in izberi si plačilo,“ reče mu mojster.

„Da ustrežem želji svojega očeta, dovoli mi, da si skujem v plačilo vsaki dan po tri sklepe za verigo in v sedmih letih orožje, kolikor ga je treba vojniku junaku.“

„Rad dovolim v to, kar zahtevaš za plačilo,“ reče mu gospodar.

Dan za dnevom se kuje železo ob morskem obrežji, najtežje kladivo suče Krilan, v njegovih kleščah so največji kosovi železa, iz njegovih rok do-

hajajo najostrejše puščice; kopja in meči iz najtrjega jekla so njegovo delo, in veriga raste dan za dnevom.

Zorana privéde pot po dolgem potovanji v veliko mesto, kjer se kuje razven železa tudi blesteče zlató. K zlatarju se gre ponujat kraljevi mladenič v nauk in pomoč. Mojster ga meri od nog do glave, kakor bi si hotel tolmačiti iz njegove vnanjosti njegovo poštenost. Naposled mu reče: „Tvoja lepa in ponosna postava mi ugaja ali tvoja roka se mi ne zdi pripravna, da bi kovala blesteče zlató. Za umeteljniško izdelovanje zlatnin je treba šibkih rok in drobnih prstov. A nič ne deje, za poskušnjo ostani pri meni. Ako se pokažeš spretnega kovača zlatenine, ostaneš pri meni, dokler ti drago, kajti naša umetelnost daje lep dobiček.“

Zoran se pridno učí kovati blesteče zlato in kmalu prekosi gospodarja. Najtežja dela izročuje mojster njegovim rokam. Drobne verižice od suhega zlatá, prstani z ukovanimi dragimi kameni in še celó kraljeva krona, vse to je Zoranovo delo. Skoval je mladenič vže mnogo zlatih verižic ali za njegovo verigo mu je ostajalo le malo zlatá. Misel, da se mu odpré pot do kraljevega prestola le s pomočjo dolge zlate verižice, sklene zapustiti svojega mojstra ter potovati dalje proti jugu, kjer se steka bogastvo treh delov svetá.

Kraljevi mladenič se poslovi od zlatarja ter potuje proti jugu v solčne dežele, nad katerimi se razpenja vedno jasno nebo in kraljuje večna vzpomlad, kder se kupiči bogastvo Evrope iz gorke Afrike in širne Azije. — Na poti se mu pridruži možiček z rudečo čepico na glavi. „Lepa beseda najde lepo mesto,“ pravi prigovor. Možiček ponudi mladeniču službo, ter mu obljubi vsega, česar mu poželi srce, ako mu služi sedem polnih let. Naposled napravita pogodbo: možiček, da mu nanósi do pólunoči polhen meh zlatá, a Zoran, da mu služi sedem polnih let. Kdor pa izmed njiju prelomi pogodbo, postane drugemu suženj vse svoje žive dni. Pogodbo sta napisala s človeško krvjo. Po sklenjeni pogodbi dá možiček Zoranu čudodelen prstan, rekoč: „Kadar koli ta prstan zavrtiš, pridem in ti nanosim polhen meh zlatá.“ Možiček z rudečo čepico zgine. Zoran hiti dalje po širokej cesti, ter pride v velik gozd. Tú zagleda veliko lepo poslopje. Takój hiti tjá, da bi si poiskal prenočišča. Prišedši do poslopja, vidi, da so duri odprte, ali povsod vlada grózna tišina. V vsem poslopju ni videti žive duše. Stopi na dvorišče, duri v klet so odprte. Gre v prvo nadstropje, povsod je vse odprto in prazno. Ravno tako najde tudi v drugem nadstropju. Od tod so peljale ozke stolbe na visok stolp. Prišedši na vrh stolpa, priveže meh takó, da je štula moléla doli na stopnice, prereže mehovo štulo in zavrti čudodelen prstan. — Zdajci se zmrači; na nebu se kupičijo temni oblaki, ki prekrijejo medli svit lune, v meh se pa vsiplje zlató in se kobali skozi prerezano štulo po stopnicah v drugo in prvo nadstropje in od tod na dvorišče. Napolni se prvo in drugo nadstropje in se vsiplje pri oknih okolo širokega poslopja. — Zdaj je pólunoči, a meh še ni poln. Mladenič zavrti čudotvorni prstan in možiček z rudečo čepico stoji pri njem. „Kaj zapoveš?“ vpraša možiček. „Ker nisi spolnil svoje obljube in si prelomil pogodbo, ostaneš mi sluga vse žive dni. Predno se zdaní, postavi mi poleg tega poslopja svitel dvorec in privédi zlatarjev, da mi skujejo iz samega suhega zlatá drobno a dolgo verigo.

Možiček zažvižga in v trenutku mrgoli vse polno drobnih, majhenih ljudi na vzvišeni planjavi. Zoran jih gleda v sanjah raz visoki stolp pri medlem svitu mesečine. Ko se zdani, vže stoji svitel dvorec, okrašen z vsem bogastvom svetá, na vzvišeni planjavi nad starim poslopjem sredi krasnih nasádov. Poleg svitelega dvorca pa stoji zlatarna, v kateri se kuje blesteča veriga. V konjušnici pod svitlim dvorcem rezgetajo čili konji, a od zadaj se lesketá široko morje, po katerem dohajajo zakladi iz gorke Afrike in iz širne Azije v lepo Evropo. Zoran se zbudi, zavrti zopet prstan in možiček z rudečo čepico stoji pri njem in pravi: „Svitel dvorec je postavljen, zlató skovano, pusti me iz službe!“ — A kraljevič ga opomne na pogodbo, pisano s človeško krvjo, ter mu reče: „Idi merit verigo mojega brata! Ako je njegova daljša od moje, podaljšaj mojo sedemkrat.“ — „Oj gospodar,“ reče možiček, „ko sem ti nanašal zlatá, videl sem tvojega brata, kateri si kuje težko verigo od trdega železa in je vender stokrat krajša od tvoje.“ — „Tedaj vzemi toliko od moje zlate drobne verige, da bode sedemkrat daljša od óne mojega brata, deni jo v zlat záboj, v katerega vkuj najlepše demante in bisere. Záboj deni potlej na voz, s katerim mi se je možno voziti po morji in kôpnem. V voz mi upreži dvanajst zlatokrilih kônj, da si ogledam beli svet in se vrnem zopet k svojemu očetu v milo domovino. A tudi mojemu bratu pripravi voz, da tudi on spravi svojo verigo domóv.“

Ko se drugo jutro zbudi Zoran v svojem svitem dvorci, stoji možiček z rudečo čepico vže pri njem in mu pravi: „Gospodar, zvršil sem vse, kar si ukazal.“ Zoran se obleče v svitlo oblačilo, okrašeno s čistimi demanti in in sede v zlato kočijo, v katero je upreženih dvanajst zlatokrilih kônj. Vse se lesketá okolo njega. Koder koli hité zlatokrili konji z zlato kočijo, izpreminja se noč v dan in megla beži.

Ko ugleda Krilan na obzoru blestečo kočijo svojega brata z zlatokrilimi konjiči, misli si, da se vže dani, vstane ter gre v kovačnico, da skuje še tri sklepe za svojo železno verigo.

Na belih dvorih ne pozna nihče Zorana, še celó kralj sam pravi, da ima ta človek lisičje oči, a njegov sin je imel pošteno človeško lice. Blesteči se záboj in v njem dragocena zlata veriga privede naposled kralja in kraljico do spoznanja, da ta človek nihče drug ni nego njiju pravi sin Zoran. Še se ni zmérila dolga zlata veriga, vže se čuje iz daljave votlo bobnenje. Na obzoru se prikaže temen oblak, a iz njega švigajo iskre, da je človeka grôza. Zlatokrili konji zacepetajo in hité iz belih dvorov preko rayani in plani ter se vidijo na obzoru še kakor pri zahodu solnea žareč oblak.

V viharji se bliža oblak in z njim Krilan. Dvanajst vrancev vleče temen voz. Na vozu stoji veliko nakovalo in poleg njega bije kraljevič s težkim kladivom po železu, da švigajo iskre na zemljo in odmeva grôm po gorah in pečinah. Videč, da je njegova veriga krajša, jezi se in meče ostre puščice za svojim rodnim bratom. Ali v nevarnosti zavrti Zoran čudotvorni prstan in možiček z rudečo čepico pride ter pogasi Krilanu ogenj. Ves premočen hiti Krilan zopet v svojo kovačnico na Perunovej planini, katero mu je postavil možiček z rudečo čepico ter kuje nove sklepe k železnej verigi in novo orožje za vojnike junake.

Vlastislav, ki bi bil rad ustregel sinovoma, umrl je z zavestjo, da je kraljičin svét prinesel zavist in sovraštvo v déžel; kraljica se je pa izpremenila

v kukavico, katera še danes žalostno kuka po gorah. Samó jeden se veseli te nezgode, in to je — možiček z rudečo čepico: On varuje, da si brata ne podasta rok k spravi, in mislita, da jima služi možiček, ne vedoč, da sta slugi hudobnemu Škratu.

Zlatokrili konjiči pa dirjajo še danes z zlato kočijo okolo zemlje in se prikazujejo pred solnčnim vzhodom in po solnčnem zahodu; zdaj na vzhodnej, zdaj na zahodnej strani nebá v svetlih oblacih.

In Krilanovi in Zoranovi potomei — kujejo še danes železne in zlate verige, in orožje za vojnike junake ter se pripravajo za kraljevo prvenstvo.

Jos. Lavrič.

Francè Brenčič.

Otroci ljubi! vem, da se radovedno pogledujete, kdo bi bil ta Francè Brenčič. Nikoli še niste slišali tega imena. Saj pa tudi ni imé kakega slovečega možá, da bi svet vedel zanj, niti imé kakega slavnega junaka, niti imé kakega bogatina ali veljaka. Priprost deček, deček kakeršni ste vi, bil je, in vendar je vreden, da izveste o njem, vreden da vam ga za vzgled nekoliko opišem v „Vrtci“.

Francè Brenčič se je porodil na Vrhniki v 24. dan marea 1880. l., bil je toraj letos sedem let star. In glejte, otroci ljubi, ta deček je bil vže v tretjem razredu! Ali to ni še vse, kar vam hočem povedati o njem. On ni bil samó najmlajši v tretjem razredu, ampak bil je tudi najpridnejši in najmirnejši. Videti bi ga bili morali, kakó se je mirno in spodobno obnašal v cerkvi in šoli! Odrasli so se vzgledovali nad njim in se mu čudili. Matere so ga stavile v vzgled svojim otrokom, rekoč: „Bodite taki, kot je Francè.“ Ali ni to lepó?

Otroci še ne morejo in tudi ne znajo učiti in opominati; ne znajo še svariti z besedo, vendar to lahko delajo z lepim vzgledom. Glejte otroci, tak deček, ki s svojo mirnostjo, poslušnostjo in uljudnostjo drugim daje lep vzgled, zdi se nam kakor kak propovednik (pridigar). Njegovi tovariši ga vidijo in se sramujejo, da tudi oni niso taki kakor on. Pobjljšajo se. Tudi odrasli se učijo od njega, kakó se morajo in kakó se ne smejo vésti. Bodite taki propovedniki tudi vi, propovedujte in učite z lepim vzgledom, kakor je to delal naš Francè.

Ta je bil pa tudi izvanredno priden. Oj s kakim veseljem se je učil! Nobena naloga mu ni bila presitna, prevelika, pretežavna. Takó se je je lotil in jo vselej prav dobro zvršil. Kar se je imel naučiti, vse je znal najboljše. Res je bil jako nadarjen, a vrhu tega je bil tudi še najbolj priden. In takó je pravo! Nikoli ga ni bilo treba opominati ali svariti.

Pridnost sama pa človeku še nič ne pomaga, če ni vrhu tega tudi še pobožen. Nekateri otroci se učé samó zato, da jih stariši hvalijo, da jim kaj darujejo, kadar prinesó dobro spričevalo domóv, sploh zato ker vedó, da je bolje in častneje, če je kdo med prvimi, nego med zadnjimi. Taka pridnost ni mnogo vredna. Kdor ni priden, da bi ga ljubi Bog rad imel, kdor se ne uči zato, ker Bog zapoveduje, kdor nima poleg pridnosti tudi pobožnosti, tak je polovičarsk in nedostaje mu druge, lepše polovice — ljubezni do Bogá,